

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ

“Тасдиқлайман”

Ўқув-услубий ишлар бўйича
Проректор Б.А.Хўжаев
“ ___ ” _____ 2011 й.

ИНСОН ТАРАҚҚИЁТИ

фанининг

НАМУНАВИЙ ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	300 000-	Ижтимоий фанлар, бизнес ва ҳуқуқ
Таълим соҳаси:	340 000 -	Бизнес ва бошқарув
Таълим йўналиши, мутахассислик:	5A341101-	Иқтисодий дипломатия
	5A341102-	Жаҳон иқтисодиёти ва геосиёсат
	5A340308-	Халқаро савдо ва логистика
	5A380113-	Халқаро савдо ҳуқуқи
	5A380112-	Дипломатик ва консуллик ҳуқуқи
	5A220501-	Халқаро муносабатлар
	5A380110-	Халқаро ҳуқуқ

ТОШКЕНТ-2011

Фаннинг ўқув дастури Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида
ишлаб чиқилди.

Фаннинг ўқув дастури Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия
университетининг Илмий-методик кенгашида тавсия қилинган
(2010 йил “29” августдаги “2” -сонли баённома)

Тузувчилар: **Тониянц Г.С.**, ЖИДУнинг Иқтисодиёт назарияси
кафедраси мудири, и.ф.н.
Тошпўлатова Л.М., Иқтисодиёт назарияси
кафедраси доценти, и.ф.н.

Такризчилар: **Жумаев Н.Х.**, ТДИУнинг ректори, и.ф.д.
Ходжаев Б.А., ЖИДУнинг ўқув-услубий ишлар
бўйича проректори, проф., и.ф.д.

КИРИШ

Ҳар қандай демократик давлат тараққиётининг асосий мақсади инсон ҳисобланади. Инсоннинг мамлакат ривожига ролини кўриб чиқишга бўлган дастлабки уринишлар ва инсоннинг жамоат ишлаб чиқаришининг асосий мақсади сифатида тан олинishi иқтисодий назариянинг мумтоз мактаби вакиллари томонидан амалга оширилган. Бироқ инсон тараққиёти концепцияси охириги ўн йилликларда янада кенгроқ эътибор қозонди. Бундан ташқари, инсон тараққиёти концепцияси давлат органлари, халқаро ташкилотлар, оммавий ахборот воситалари ва фуқаролик жамияти эътиборининг асосий объектига айланмоқда.

Бу масала БМТ расмий ташкилотлари ва Жаҳон банки ҳужжатларида акс этмоқда. 1990 йилдан буён ҳар йили БМТнинг Тараққиёт дастури (БМТТД) томонидан инсон тараққиёти ҳақидаги махсус бутун жаҳон (глобал) маърузалари чоп этилмоқда. Бу маърузаларда инсон тараққиёти нуқтаи назаридан иқтисодий ва ижтимоий кўрсаткичлар кўриб чиқилиб, алоҳида мамлакатлар ва мамлакатлар гуруҳининг ривожланиши қиёсий таҳлил қилинади.

Ўзбекистонда ҳам инсон тараққиёти концепцияси муҳим аҳамият касб этмоқда. 1995 йилда Ўзбекистонда ривожланиш стратегиясининг марказий қисмини ижтимоий сиёсат сифатида белгилаб берган дастлабки Инсон тараққиёти ҳақидаги Миллий маъруза тайёрланди. Ҳозирги кунгача Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва мамлакатда инсон салоҳиятини ривожлантиришнинг долзарб масалаларига бағишланган тўққизта миллий маъруза нашр қилинди. Ушбу маърузалар миллий даражада мунтазам инсон ривожланиши ҳолатларининг қизғин муҳокамаларига сабаб бўлди. Инсон тараққиёти ҳақидаги миллий маърузалар қимматли маълумотлар манбаи бўлиб, турли хил ҳукумат дастурларини ишлаб чиқишда фойдаланилади.

Инсон тараққиёти концепцияси инсон ривожланишига сармоя қилишни икки томонлама жараён сифатида кўриб чиқади. Бир томондан, бу сиҳат-саломатликни мустаҳкамлаш, билим олиш, касбий малакаларни ошириш йўли билан инсон имкониятларини кенгайтиришдир. Бошқа томондан эса, бу инсон томонидан эгалланган имконият ва қобилиятлардан ишлаб чиқариш ҳамда маданий ва сиёсий фаолиятда фойдаланиш жараёнидир. Мана шу нуқтаи назардан бўлажак иқтисодчилар, тадқиқотчилар, жамоат ва бизнес-маъмур (администратор)лари томонидан инсон тараққиёти концепцияси ва унинг усуллари ўрганилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги “Мамлакатимизда демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш концепцияси” маърузасида айтилганидек, мамлакатимизда олиб борилаётган иқтисодий-ижтимоий ва

институционал ўзгаришларнинг асосий мақсади – бу “барқарор ривожланиб бораётган иқтисодийга асосланган, очиқ демократик ҳуқуқий давлат қуриш, инсон, унинг манфаатлари, ҳуқуқ ва эркинликлари сўзда эмас, амалда олий қадрият даражасига кўтарилган, жаҳон миқёсида обрў-эътибор қозонган жамият барпо этиш”¹.

Курснинг мақсади магистратура талабаларига инсон тараққиёти концепциясининг назарияси ва амалий асослари ҳақида таълим бериш ҳамда дунёда ва алоҳида олинган мамлакатда мунтазам инсон тараққиётининг асосий тенденциялари баҳоланиши ва мониторинги учун долзарб аҳамиятга эга бўлган илмий ва амалий ёндашувларни алоҳида ўргатишдан иборат.

Фан бўйича билим, малака ва кўникмага қўйиладиган талаблар

Инсон тараққиёти курсини ўрганиш натижасида магистратура талабалари қуйидагиларни **билиши лозим**:

- инсон тараққиёти концепциясининг назарий асослари: инсон тараққиётининг таркибий қисмлари, тамойил ва мезонлари;
- инсон тараққиёти индексини ҳисоблаш методикаси;
- инсон тараққиёти концепциясининг иқтисодий ривожланиш ва иқтисодий ўсиш моделлари билан ўзаро алоқадорлиги табиати;
- инсон тараққиётининг Мингйиллик ривожланиш мақсадларига мос ҳолдаги вазифалари ва истиқболлари;
- Мингйиллик ривожланиш мақсадларини миллий даражада амалга ошириш устуворликлари;
- барқарор ривожланиш концепциясининг таркиби ва моҳияти.

Инсон тараққиёти курсини ўрганиш натижасида магистратура талабалари қуйидаги **кўникмалар ва малакаларга эга бўлиши керак**:

- ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлар тизими орқали бирор-бир мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий ҳолатни таҳлил қилиш;
- инсон тараққиёти индекслари асосида бирор мамлакат, ҳудуднинг инсон тараққиёти даражасини таҳлил қилиш;
- олинган маълумотдан бирор-бир мамлакат, ҳудудда мустаҳкам ривожланишга оид муаммоларни аниқлашда фойдаланиш;
- барқарор ривожланиш мақсадларига эришишни таъминлашда халқаро институтларнинг ўрнини аниқлаш ва таҳлил қилишда назарий билимларни қўллаш;
- жаҳонда, алоҳида олинган давлат ёки минтақада барқарор инсон ривожланиши динамикаси ва натижаларига иқтисодий, ижтимоий, институционал ва экологик омилларнинг таъсирини баҳолай олиш.

¹ Ўзбекистон давлат сайти. www.gov.uz/ ЎЗР Президенти Ислам Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги “Мамлакатимизда демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш концепцияси ”маърузасида сўзлаган нутқларидан/1-қисм/

Фаннинг ўқув режасидаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма - кетлиги

«Инсон тараққиёти» курси кўплаб гуманитар ва иқтисодий фанлардан олинган билимга асосланади ва, шу сабабли, у «Иқтисодиёт назарияси», «Микроиқтисодиёт», «Иқтисодий статистика», «Сиёсатшунослик», «Жаҳон иқтисодиёти», «Халқаро иқтисодий муносабатлар», «Социология», «Психология», «Экология» ва бошқа курслар билан узвий боғлиқдир.

Бу курсни ўқитиш жараёнида масофали таълим бериш имкониятлари ва интерфаол услублар ва воситалардан фойдаланилади.

Бу фан магистратурада (1-семестрда) ўқитиш учун тавсия этилади. Ўқитиш рейтинг тизими асосида ташкил этилади. Ўқитиш жараёнида жорий ва оралиқ назорат ўтказилади. Курс якунида талабаларнинг билими ижодий иш ёзиш кўринишидаги якуний назорат ўтказиш йўли билан баҳоланади.

Бу курс нафақат назарийлиги, балки амалийлиги, аниқ муаммоларни ҳал қилишга максимал даражада қаратилганлиги билан ҳам характерланади. Фаннинг амалий жиҳати икки йўналишда амалга оширилади: биринчидан, инсон тараққиёти тенденциясини ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлар ва инсон тараққиёти индекслар асосида таҳлил қилиш йўли билан; иккинчидан, Ўзбекистон Республикасининг барқарор ўсиб ривожланиб боришини таъминлашда алоҳида аҳамиятга молик муаммоларни аниқлаш йўли билан.

Талабаларнинг мутахассисликларига кўра, мазкур дастур асосида талабаларни ҳисобга олган ҳолда, алоҳида ишчи дастурларни ишлаб чиқиш тавсия қилинади.

I. Инсон тараққиёти курсининг мавзулар бўйича режаси

№	Мавзуларнинг номланиши	Жами	Маъруза машғулотлари (соатлар)	Амалиёт машғулотлари (соатлар)	Мустақил иш (соатлар)
1.	Инсон тараққиёти концепциясининг мазмуни ва моҳияти. Инсон тараққиётини ўлчаш. Инсон тараққиёти индекси. Инсон тараққиёти концепцияси ва иқтисодий ривожланишнинг асосий назариялари.	6	2	2	2
2.	Инсон тараққиётида БМТ тизимининг роли. Мингйиллик декларацияси ва Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ).	6	2	2	2
3.	Иқтисодий ўсиш ва инсон тараққиёти.	6	2	2	2
4.	Турмуш даражаси ва инсон тараққиёти. Қашшоқлик ижтимоий-иқтисодий ҳодиса сифатида. Кўп ўлчовли қашшоқлик индекси. Аҳоли фаровонлиги ўсишининг ҳудудий жиҳатлари. Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизими.	6	2	2	2
5.	Глоблалашув ва инсон тараққиёти. Жаҳон молиявий иқтисодий инқирози	6	2	2	2

	ва унинг инсон тараққиётига таъсири.				
6.	Инсон тараққиётининг асосий жиҳатлари. Инсон тараққиёти мақсадида таълим ва саломатлик. Демографик вазият ва унинг инсон тараққиётига таъсири. Инсон тараққиётининг гендер омиллари.	6	2	2	2
7.	Барқарор ривожланиш концепцияси (барқарор ривожланиш омиллари, чақирувлари ва муаммолари).	6	2	2	2
8.	Бошқарув самарадорлиги ва инсон тараққиётининг институционал жиҳатлари. Инсон тараққиётини ривожлантиришда давлатнинг ўрни. Инсон тараққиёти ва номарказлашув. Инсон тараққиёти мақсадларига эришишда фуқаролик жамиятининг таъсири.	6	2	2	2
9.	Инсон хавфсизлиги концепцияси.	6	2	2	2
10.	Ўзбекистон: инсон тараққиёти контекстида	6	2	2	2

ижтимоий-иқтисодий ривожланиш яқунлари ва истиқболлари. Миллий Мингйиллик ривожланиш мақсадлари - Ўзбекистонда инсон тараққиётининг стратегик вазифалари сифатида.				
Жами:	60	20	20	20

II. Инсон тараққиёти курсининг таркибий қисми

Асосий қисм

1 -мавзу. Инсон тараққиёти концепциясининг назарий асослари

Инсон тараққиёти концепциясининг мазмуни ва моҳияти. Инсон тараққиёти концепциясининг долзарблиги. Инсон тараққиёти концепциясининг вужудга келиши ва шаклланиши. Инсон тараққиётининг дастлабки тушунчаси. Инсон тараққиёти одамларнинг иқтисодий, ижтимоий, маданий ва сиёсий ҳаётдаги имкониятларини кенгайтириш жараёни сифатида. Ижтимоий адолатлилик, инсон ҳуқуқларини ҳурмат қилиш ва унинг мустақамлиги каби тамойилларининг концептуал аҳамияти. Инсон тараққиёти одамларнинг соғлом ва ижодий узоқ умр кечириш эркинлигининг кенгайиши ҳамда сайёрамизда адолатлилик ва барқарор ривожланишни таъминлашда фаол иштирок этишларидан иборат бўлган жараён сифатида.

Инсон тараққиёти концепциясининг концептуал таркибидаги учта қисм: фаровонлик; имкониятлар ва ҳуқуқларининг кенгайиши ҳамда агентлилик; адолатлилик.

Амартья Сеннинг ривожланиш тўғрисидаги ғоялари, ривожланиш – эркинлик сифатида. Ҳақиқий эркинликлар – инсоннинг танлови ва имкониятлари билан боғлиқ бўлган эркинликларидир. Ҳуқуқлар ва имкониятларнинг кенгайиши ҳамда демократик бошқарувни акс эттирадиган

жараёнлар билан боғлиқ бўлган эркинликлари. Агентлилик – имкониятлар асосида ёндашув ва унинг эркинлик билан боғлиқлиги.

Инсон тараққиётининг асосий тамойиллари: маҳсулдорлик, адолатлилик, тенглик, мустақамлик, имкониятларнинг кенгайиши. Инсон тараққиёти концепциясининг эволюцияси. Инсон тараққиёти концепциясининг эгилувчанлиги ва очиклиги. Ривожланган, ривожланаётган ва кам ривожланган мамлакатлар учун концепциянинг универсал хусусияти ҳамда намунавий чизмасини қўллаш имкониятининг мавжудлиги.

Инсон тараққиёти ва иқтисодий ўсишнинг ўзаро алоқадорлиги. **Инсон тараққиёти концепциясининг ривожланиши:** барқарор ривожланиш концепцияси ва унинг асосий элементлари; инсон хавфсизлиги концепцияси. Амалдаги инсон тараққиёти: глобал, минтақавий, миллий ва маҳаллий даражаларда. Инсон тараққиёти концепциясининг сиёсий ва амалдаги аҳамияти.

Инсон тараққиётини ўлчаш. Инсон тараққиёти индекси (ИТИ)

Инсон тараққиётининг кўрсаткичлари ва мезонлари. Инсон тараққиёти жиҳатларининг инсон тараққиёти индексида акс этиши. Инсон тараққиёти индекси интеграл кўрсаткич сифатида. Инсон тараққиётининг уч ўлчови: узок умр кўриш, саводхонлик ва моддий фаровонлик. Ҳаёт сифатининг ижтимоий ва иқтисодий кўрсаткичларини баҳолаш учун ИТИнинг таҳлилий инструмент сифатидаги моҳияти. ИТИни ҳисоблаш методикаси (1990й.). ИТИни ҳисоблаш методикасининг мукамаллашиши (2010й.). ИТИни ҳисоблашда ишлатиладиган чегаравий катталиклар. Юқори чегаравий катталикларни кузатилган ҳақиқий миқдорларнинг максимал даражасида белгилаш. Инсон тараққиётининг ҳар бир ўлчови бўйича минимал чегаравий катталикларни ноль қиймати ёки “табiiй” минимум қийматлари билан акс эттириш. Таълим интеграл индекси орқали билим олиш имкониятларини баҳолаш. Таълим индекси таълим олишнинг ўртача давомийлиги ҳамда кутилаётган таълим олиш давомийлигининг ўртача геометрик катталиги сифатида. Узок ва соғлом ҳаёт кечириш имкониятларини кутиладиган ҳаёт давомийлиги индекси ёрдамида баҳолаш. Аҳоли жон бошига тўғри келадиган ялпи миллий даромад кўрсаткичи асосида даромад индексини аниқлаш. ИТИни ҳаёт давомийлиги, таълим ва даромад индекслари ўртача геометрик катталиги асосида ҳисоблаш усули. ИТИнинг афзалликлари ва камчиликлари.

Тенгсизликни ҳисобга олган инсон тараққиёти индекси. Инсон тараққиётини ўлчовчи индексларни тенгсизликни ҳисобга олган ҳолда қайта ҳисоблаш. Тенгсизликни ҳисобга олган инсон тараққиёти индексини ҳисоблаш услубияти. Мамлакатларнинг ИТИ бўйича таснифи ва даражалари. Жуда юқори, юқори, ўртача ва паст ИТИ кўрсаткичи бўйича гуруҳларга таснифлаш. Мамлакатларнинг ИТИ кваттиллари асосидаги таснифи. Инсон

тараққиегининг замонавий тенденциялари. Инсон тараққиегининг глобал жиҳатдаги конвергенция жараёнлари.

Инсон тараққиеги кўрсаткичлари даражасини аниқлашдаги ёндашувларнинг эволюцияси.

Миллий ва минтақавий контекстда инсон тараққиеги интеграл индексларининг қўлланилиш хусусиятлари. Статистик маълумотларнинг сифати ва уларни олиш муаммоси.

Инсон тараққиегининг бошқа жиҳатларини характерловчи кўрсаткичлар: инсон эркинлиги индекси, сиёсий эркинлик индекси, технологик ютуқлар индекси, бошқарув самарадорлиги кўрсаткичлари.

Инсон тараққиеги концепцияси ва иқтисодий ривожланишнинг асосий назариялари.

Қадимий иқтисодий таълимотларда инсоннинг роли. Классик ва неоклассик назарияларда инсоннинг роли жамият ишлаб чиқаришининг мақсади ва омили сифатида. Иқтисодиётда инсон ўрнининг янгича кўриниши. Ривожланишнинг иқтисодий назариялари.

Инсон тараққиеги концепцияси ва Ж.Кейнс макроиқтисодий назариясининг ўзаро алоқадорлиги: «сармояларни ижтимоийлаштириш», иқтисодий ўсишнинг асосий шарти сифатидаги «шахсий танлов имкониятларини кенгайтириш» ҳамда «ижтимоий давлат» концепциялари. Иқтисодий ва ижтимоий сиёсатларнинг ўзаро боғлиқлиги. Асосий эҳтиёжлар концепцияси – баъзи минимал эҳтиёжлар ва хизматларнинг мажбурий қондирилиши ва унинг инсон тараққиеги концепциясининг шаклланишига таъсири. Т.Шульц назариясида инсон капитали иқтисодий ўсиш манбаи сифатида. Инсон капиталига сармоялар ва инсон ресурслари ривожига кўмаклашиш тўғрисидаги Г.Беккер назарияси. Инсон тараққиеги концепцияси контекстида неолиберал иқтисодиёт назарияси ва “Вашингтон консенсуси” сиёсатига бўлган танқидий ёндашувлар. Инсон тараққиегининг институционал назариялари ва уларнинг инсон тараққиеги концепцияси билан алоқаси. “Учинчи тўлқин” иқтисодиёт концепцияси. Е.Тоффлер нуқтаи назаридан жамият қадриятларининг ўзгариши контекстида замонавий иқтисодий ривожланишни баҳолаш. Замонавий чақирув ва таҳдидларнинг олдини олиш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ҳамда иқтисодиётни бошқаришда давлатнинг фаол ўрнини эътироф этиш. Ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиёти концепциясининг шаклланиши. Инсон тараққиеги концепциясининг жамият ривожланиш назариялари, асосий (зарурий) эҳтиёжлар концепциялари ва уларнинг инсон капитали билан ўзаро боғлиқлиги.

2-мавзу. Инсон тараққиётида БМТ тизимининг роли. Мингйиллик декларацияси ва Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ)

Инсон ҳуқуқлари инсон тараққиёти концепциясининг бошланғич асоси сифатида. Танлов эркинлиги инсон тараққиёти концепциясининг бошқа ривожланиш назарияларидан фарқ қиладиган хусусиятидир. Инсон тараққиёти ва инсон ҳуқуқлари ўртасидаги ўзаро кучли боғлиқлик. Инсон ҳуқуқларининг умумжаҳон декларацияси инсон тараққиёти концепциясининг асоси сифатида.

Инсон муносиб яшаш даражасининг асосий элементлари ва уларнинг Декларацияда ҳуқуқ ва эркинликлар сифатида мустаҳкамланиши. Инсоннинг фуқаролик, иқтисодий, маданий, ижтимоий ва сиёсий ҳуқуқларининг ажралмаслиги ва ўзаро боғлиқлиги. Инсон ҳуқуқлари барқарор ривожланишнинг энг муҳим турткиси сифатида. Инсон ҳуқуқлари тўғрисида халқаро билль. Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт. Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт. Инсон тараққиёти ҳуқуқлар ва имкониятларнинг кенгайиш жараёни сифатида.

Инсон тараққиёти БМТ фаолиятининг асосий элементи сифатида. БМТ Низоми ва Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси – инсон тараққиётининг амалий концепцияси. БМТ қабул қилган асосий ҳужжат ва конвенциялар. Инсон тараққиётига оид масалаларни ечишда мамлакатларга амалий ёрдам. Инсон тараққиётининг дастур ва стратегияларини яратишда иштирок этиш. Иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг мувофиқлаштирилган интеграцияси ва жамоат бошқарувида БМТнинг роли.

Инсон тараққиётига ёрдам бериш бўйича БМТ (БМТРД) Ривожланиш дастурининг стратегияси.

БМТ тизими инсон тараққиётининг ривожланиш мақсадларига қаратилган устувор вазифаларни аниқлашнинг ташаббускори сифатида. Барқарор ривожланиш мақсадларига эришиш учун глобал ва миллий ҳаракатларни бирлаштириш ва бошқариш. XXI аср кун тартиби вазифаларини амалга ошириш. ЮНЕСКО, ЮНИДО, ЮНИФЕМ, ЮНКТАД, ЮНИСЕФ, ЮНЕЙДС (БМТнинг ОИВ/ОИТС бўйича бирлашган дастури) фаолияти ва уларнинг инсоннинг муносиб яшаш даражаси ва баркамол тараққиёти учун имкониятлар яратишдаги ўрни.

Мингйиллик декларацияси. Мингйиллик саммити (сентябрь, 2000 йил). Мингйиллик декларацияси жаҳон ҳамжамияти ривожланишининг глобал мақсадларини аниқловчи дастурий ҳужжат сифатида. Мингйиллик декларациясининг инсон тараққиётидаги роли. Инсон тараққиёти ривожда давлатларнинг масъулияти.

Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ). МРМнинг инсон тараққиёти ривождаги аҳамияти.

1-мақсад. Ўта қашшоқликка ва очликка барҳам бериш.

2-мақсад. Умумий бошланғич таълимга эришиш.

3-мақсад. Аёллар ва эркаклар тенглигини рағбатлантириш ва аёлларнинг ҳуқуқ ҳамда имкониятларини кенгайтириш.

4-мақсад. Болалар ўлимини қисқартириш.

5-мақсад. Оналар саломатлигини яхшилаш.

6-мақсад. ОИВ/ОИТС, безгак ва бошқа касалликларга қарши кураш.

7-мақсад. Экологик барқарорликни таъминлаш.

8-мақсад. Ривожланиш мақсадида глобал ҳамкорликни шакллантириш.

МРМ мониторингини амалга ошириш учун ишлаб чиқилган вазифа ва кўрсаткичлар мажмуи. Инсон тараққиёти мақсадларининг МРМи билан муносабати.

Миллий МРМи. МРМ ҳақида миллий маърузалар. Глобал кун тартибининг миллий ривожланиш муаммоларига МРМ учун мослашиши. **МРМ ривож ва ютуқлари** мониторингини амалга ошириш учун миллий шароитга мослашган миллий вазифа ва кўрсаткичларни ишлаб чиқиш.

МРМнинг бошқа миллий ривожланиш стратегияларига мутаносиблиги.

Миллий МРМга эришишнинг устувор вазифалари, муаммолари ва имкониятлари. МРМга эришишнинг сифатли давлат бошқаруви ва институционал ислоҳотлар билан ўзаро боғлиқлиги.

МРМ ва халқаро иқтисодий интеграция жараёни. Инсон тараққиёти мақсадида минтақавий ҳамкорлик. Дунёда МРМга эришишдаги ютуқлар. БМТ Бош Ассамблеясининг юқори даражада қабул қилинган якуний ҳужжати – “Мингйиллик декларациясида белгиланган ривожланиш соҳасидаги мақсадларга эришиш учун бирлашиш” (2010 йил 20 сентябрь). МРМга эришиш жараёни ва молиявий-иқтисодий инқирознинг таъсири: чақирувлар ва имкониятлар. **Мингйиллик декларациясида белгиланган ривожланиш соҳасидаги мақсадларга 2015 йилга қадар эришиш сари йўналтирилган ҳаракатлар ва чора-тадбирлар дастури (2010 йил, сентябрь).** Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “БМТнинг Мингйиллик ривожланиш мақсадлари бўйича қўшимча чора-тадбирларни амалга ошириш ҳақида”ги қарорига мувофиқ миллий МРМга эришиш бўйича чора-тадбирлар мажмуи.

3-мавзу. Иқтисодий ўсиш ва инсон тараққиёти

Иқтисодий ўсишнинг асосий назариялари. Иқтисодий ўсиш ва унинг инсон тараққиёти концепциясидаги талқини. Иқтисодий ўсиш муносиб яшаш даражасини таъминлаш воситаси сифатида. Иқтисодий ўсишнинг асосий

кўрсаткичлари ва ўлчаш усуллари. Ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) мамлакат ишлаб чиқариш даражасининг асосий кўрсаткичи сифатида. С. Кузнец моделида иқтисодий ўсиш ва унинг динамикаси.

Иқтисодий ўсишнинг экстенсив ва интенсив турлари. Иқтисодий ўсиш омиллари: талаб, таклиф, тақсимлаш омиллари. Иқтисодий ўсишнинг институционал омиллари. Иқтисодий ўсиш ва инсон тараққиётининг турли концепциялардаги ўзаро алоқаси. Иқтисодий ўсишнинг неоклассик ва неокейнсиан назариялари. Харрод-Домарнинг неокейнсиан модели. Р. Солоунинг иқтисодий ўсишнинг неоклассик модели. Иқтисодий ўсишнинг сифатий ва миқдорий омиллари ва уларнинг иқтисодий ўсишга қўшган ҳиссаси. Шумпетернинг иқтисодий ривожланиш назарияси. Иқтисодий ўсишнинг эндоген назарияси. Иқтисодий ўсиш ижтимоий тараққиёт манбаи сифатида. Иқтисодий ўсиш ва унинг инсон тараққиёти билан боғлиқлиги. Иқтисодий ўсиш даражасининг таълим ва соғлиқ даражалари билан ўзаро боғланганлиги. Инсон тараққиёти нуқтаи назаридан иқтисодий ўсиш турлари.

Инсон тараққиёти контекстида бандлик. Бандликнинг асосий кўрсаткичлари. Бандлик ва инсон тараққиёти ўртасидаги ўзаро алоқадорлик. Бандлик категориялари: унумдорли, ижтимоий фойдали, тўлиқ ва қисман бандлик. Халқаро меҳнат ташкилоти (ХМТ) стандартлари. Иқтисодий фаол ва иқтисодий нофаол аҳоли. Бандликнинг гендер ва ёш бўйича хусусиятлари. Бандликнинг тармоқ бўйича таркиби. Ишсизлик, унинг турлари ва инсон тараққиётига таъсири. Ўзбекистонда меҳнат бозорини ривожлантиришнинг асосий тенденциялари.

Инсон тараққиётида саноат соҳасининг ўрни. Турли тоифадаги мамлакатларда саноат ривожининг нотенглиги. Саноатлаштириш жараёнининг ривожланиш тенденциялари ва хусусиятларини ифодаловчи типология. Индустириал ва постиндустириал жамиятларда саноат ривожининг назариясининг асосий концепциялари. Саноат ривожининг ва атроф муҳит. Саноатда тузилмавий ўзгаришларга таъсир кўрсатувчи омиллар. Барқарор ривожланиш доирасида саноатнинг тармоқ, ижтимоий ва ташкилий тузилишидаги ўзгаришлар. Ўзбекистонда саноат ривожининг хусусиятлари. Тузилмавий силжишлар динамикаси.

Қишлоқ хўжалиги ва барқарор ривожланишни таъминлашда унинг роли. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш. Озиқ-овқат етишмовчилиги мавжуд мамлакатларнинг муаммолари. Озиқ-овқат хавфсизлиги. БМТнинг озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) ва унинг барқарор ривожланиш контекстидаги фаолияти.

Ердан фойдаланиш муаммолари. Суғориладиган ерлар майдонининг чекланганлиги. Суғориладиган ерлар. Тупроқнинг заволи. Тупроқ қурғоқчилиги. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш. Ирригация муаммолари. Ер ва сув ресурсларини ўзлаштириш. Ерларнинг унумдорлиги ва тупроқ унумдорлигини ошириш усуллари.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг ошиши ва унинг ривожланаётган мамлакатларда қашшоқликка барҳам беришга таъсири. Қишлоқ хўжалигини диверсификация қилиш зарурати, қишлоқ хўжалиги ҳудудларида бозор инфратузилмасини яратиш. Ички бозорни кенгайтириш муаммолари, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг рақобатбардошлилигини ошириш. Озиқ-овқат хавфсизлиги ва унинг омиллари.

Энергетика барқарор ривожланишнинг омили сифатида. Бирламчи энергия манбалари. Ёнилғи-энергетика мувозанатининг тузилиши. Асосий энергия ресурслари: нефть, кўмир, газнинг захиралари, ишлаб чиқарилиши ва истеъмоли. Иссиқлик ва гидроэлектроэнергия. Энергия ишлаб чиқарилишининг ноанъанавий усуллари. Энергиядан фойдаланишнинг муқобил технологиялари. Барқарор ривожланиш мақсадида энергияни тежаш. Энергетиканинг атроф муҳитга таъсири. Энергетиканинг асосий умумжаҳон муаммолари билан боғлиқлиги: аҳоли ўсиши, камбағалликнинг кенгайиши, озиқ-овқат ва сув тақчиллиги, аҳоли соғлиғининг ҳолати. Ўзбекистоннинг энергетик ресурслари. Марказий Осиёда энергоресурслардан фойдаланиш бўйича ўзаро ҳаракатлар. Минтақавий энергетик мажмуани бошқаришдаги хавф ва чақирувлари.

Барқарор ривожланиш доирасида савдонинг инсон тараққиётига таъсири. Савдонинг иқтисодий ривожланиш омили сифатидаги моҳияти. Савдо салоҳияти ва савдо тузилиши. Савдо сиёсати ва савдо тўсиқлари. Савдонинг ривожланиш муаммолари ва МРМга эришиш (№8). Савдо, молиявий соҳа ва сармоя муҳитининг ўзаро алоқадорлиги. Марказий Осиёнинг минтақавий ҳамкорлиги. Минтақавий ҳамкорликнинг савдо ва сармоя соҳасидаги имкониятлари. ЖСТ (Жаҳон савдо ташкилоти) ва унинг савдо ва халқаро ҳамкорликни ривожлантиришдаги ўрни. Савдо ва инсон тараққиётининг ўзаро боғлиқлиги.

4-мавзу. Турмуш даражаси ва инсон тараққиёти

Фаровонлик концепцияси ва турмуш даражаси. Турмуш даражаси тушунчаси ва унинг таркибий қисмлари. Турмуш даражаси кўрсаткичлари ва уларнинг тизими. Моддий неъмат ва хизматлар миқдори: етарлилик, меъёрий даража, камбағаллик, қашшоқлик.

Турмуш даражаси инсон тараққиётининг асосий жиҳати сифатида. Шахсий даромад. Аҳолининг турмуш тарзини баҳолашда, аҳолининг молиявий даромадлари. Даромадларнинг мутлақ ва нисбий кўрсаткичлари. Даромадлар даражасининг асосий ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлари. Аҳолининг турмуш даражасини баҳолашда молиявий харажатлар. Аҳолининг даромадлари ва харажатларининг тузилиши. Аҳолининг даромадлари ва харажатлари ҳақидаги маълумот манбалари. Уй хўжаликларининг бюджетлари ва даромадларини кузатиш тизими.

Турмуш даражасини баҳолашда миллий ҳисоблар тизими (МХТ)нинг асосий кўрсаткичлари. Аҳоли жон бошига ЯИМ, аҳолининг харид қилиш қобилияти. Истеъмол нархлари индекси.

Даромадлар тақсимоти кўрсаткичлари. Аҳоли қатламлари орасида даромадларнинг тақсимланиши. Даромадлар бўйича тенгсизлик даражаси. Даромадлар тақсимотининг кўрсаткичлари: аҳолининг даромадлари ёки харажатларига қараб “энг қашшоқ”дан “энг бой”гача бўлган тоифаларга ажралиши, яъни даромад (харажатлар)нинг квинтил ва децил гуруҳлари. Уларни ўлчаш методикаси. “Джини” коэффициенти. Иқтисодий тенгсизликнинг сабаблари ва оқибатлари. Дифференциация ва фондлар коэффицентлари, Лоренц эгри чизиғи.

Камбағалик ижтимоий – иқтисодий ҳодиса сифатида. Камбағалик категорияси мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳолатининг муҳим кўрсаткичи сифатида. Камбағалик сабаблари ва белгилаб берувчи омиллари. Дунёнинг турли давлатларида камбағаликнинг турлари ва хусусиятлари. Камбағаликни аниқлаш борасидаги ёндашувлар. Даромад нуқтаи назаридан камбағалик тушунчасига ёндашиш. Асосий (зарурий) эҳтиёжлар нуқтаи назаридан камбағалик тушунчасига ёндашиш. Инсон тараққиётининг имкониятлари нуқтаи назаридан камбағалик тушунчасига ёндашиш. Мутлақ, нисбий ва субъектив камбағалик. Камбағалик даражасини ўлчаш. Камбағалик чуқурлиги кўрсаткичи.

Тенгсизлик мураккаб ва кўп ўлчовли категория сифатида.

Кўп ўлчовли камбағалик тушунчаси. Кўп ўлчовли камбағалик индекси. Кўп ўлчовли камбағалик индекси бир уй хўжалигининг таълим, соғлиқ ва турмуш даражасидаги катта йўқотишлар(депривациялар)нинг индикатори сифатида. Кўп ўлчовли камбағалик индексини ҳисоблаш усули. Кўп ўлчовли камбағалик интеграл индексининг икки кўрсаткичи: кўп ўлчовли камбағалик коэффициенти ва камбағалик интенсивлиги коэффицентининг йиғиндиси сифатида. Болалар ўлими ва овқатланиш кўрсаткичлари ёрдамида соғлиқ бўйича йўқотишлар (депривациялар)ни ўлчаш. Таълим олиш бўйича йўқотишларни таълим олиш йилларининг ўртача давомийлиги сони ва мактаб ёшидаги болаларни таълим соҳасига қамраб олиш кўрсаткичлари ёрдамида ўлчаш. Турмуш даражасини электр энергияси, тоза ичимлик суви ва нормал шароитдаги канализациядан фойдаланиш имконияти ҳамда озиқ-овқат маҳсулотларининг сифати ва уларни тайёрлашда ишлатиладиган ёқилғи тури (ўғит, ўтин, кўмир ва ҳ.з.), шунингдек, мавжуд бўлган техника воситалари (велосипед, мотоцикл, радиоприёмник, холодильник, телефон ва телевизор)дан фойдаланиш имкониятлари бўйича йўқотишлар асосида ўлчаш.

Кўп ўлчовли камбағаликнинг мамлакатлар бўйича қиёсий таҳлили.

Камбағаликни бартараф этишнинг йўллари ва чораларини ташкил қилиш, камбағаликка қарши кураш стратегиясини ишлаб чиқиш ва

мамлакатда инсон тараққиётининг турли жиҳатларини ўлчаш бўйича индекслар тизими.

Ижтимоий узоқлашиш (Social Exclusion) камбағаликнинг намоён бўлиш шакли сифатида. Ижтимоий жалб қилиниш ва ижтимоий узоқлашиш тушунчалари таърифи. Ижтимоий жалб қилиниш (Social Inclusion) ўлчови ва унинг кўп қирралилиги. Ижтимоий узоқлашиш ва ижтимоий жалб қилинишни ўлчаш усуллари. Кўп ўлчовли ижтимоий узоқлашишнинг индекси (European Union (Laeken) indicators and Multidimensional Social Exclusion Index, 2011). Ижтимоий жалб қилиниш сиёсати соҳасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар. Ўзбекистонда қашшоқликнинг пайдо бўлиши. Энг муҳим риск омиллари: бандлик, ёш ва яшаш жойи. Мамлакат аҳолиси учун қашшоқликнинг салбий оқибатлари. Республикадаги бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнининг қашшоқликнинг ўсишига таъсири. Қашшоқлик бўйича ҳудудларнинг фарқланиши.

Аҳоли фаровонлигини оширишнинг минтақавий жиҳатлари. Минтақавий ривожланиш тушунчаси. Минтақавий сиёсатнинг мақсади, вазифалари, турлари ва дастаклари. Минтақавий сиёсат назариялари. Минтақавий сиёсат ижтимоий-иқтисодий ривожланиш миллий стратегиясининг бир қисми сифатида. Минтақавий фарқларнинг объектив ва субъектив сабаблари. Минтақавий фарқларни камайтиришда давлатнинг ўрни. Минтақаларни ривожлантиришда маҳаллий ҳокимият органларининг аҳамияти. Номарказлашув. Ўзбекистоннинг ҳудудий тузилиши. Ҳудудий фарқлар даражаси. Ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш бўйича типологияси. Юқори даража, ўрта даража ва куйи даража. Ўзбекистон ҳудудларида минимал ва максимал ИТИ ўртасидаги фарқ. Ҳудуд ичидаги фарқ даражаси. Туманлараро фарқланиш хусусиятлари. Ҳудудий ва ҳудудлараро фарқларни қисқартириш истиқболлари. Ўзбекистон вилоятларини 2007-2011 йилларда ягона ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истиқболлари.

Инсон тараққиётида қишлоқ-шаҳарга оид фарқлар.

Шаҳар ва қишлоқ хўжалигининг турмуш даражаси ўртасидаги фарқ. Қишлоқ хўжалиги туманларида ҳаёт сифати. Даромадлар даражаси, таълим олиш имкониятлари, сифатли тиббий хизматдан фойдаланиш имкониятларидаги фарқларни камайтириш вазифаси. Яшаш тарзини таъминлашнинг асосий манбалари бўлмиш сув, алоқа, газ, электр энергияси билан таъминлаш. Қишлоқ хўжаликлари аҳолиси фаровонлигини ошириш дастури.

Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизими. Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимининг моҳияти, мазмуни ва тузилиши. Ижтимоий муносабатлар тизими ва ижтимоий ҳимоянинг мазмуни. Ижтимоий ҳимоянинг даража ва шакллари. Ижтимоий ҳимоянинг тамойиллари. Ижтимоий ҳимоя таркиби.

Ижтимоий ҳимоянинг ҳуқуқий базаси ва ҳуқуқий жиҳати. Ижтимоий ҳимоя тизимида давлатнинг роли.

Бозор иқтисодиётли давлатларда ижтимоий ҳимоя. Ижтимоий неъмат яратишнинг хорижий назарияси ва амалиёти, уларни татбиқ қилишнинг асосий йўналишлари. Ижтимоий ҳимоя тизимининг хорижий амалиётда табақаланиши. Хорижий амалиётда ишлаб чиқилган ижтимоий трансфертларни тайинлаш тамойиллари. Аҳолига ёрдам бериш мезонлари ва мавжуд усуллари.

Ўзбекистоннинг бозор иқтисодиётига ўтиш даврида ижтимоий ҳимоя тизimini шакллантириш. Ижтимоий ҳимоянинг тамойиллари. Ижтимоий ҳимоянинг дастурлари. Ижтимоий ҳимоя миллий дастурининг хусусиятлари.

Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида Ўзбекистонда аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизimini такомиллаштириш. Инсон тараққиёти мақсадида ижтимоий ҳимоянинг вазифалари. Ўзбекистон аҳолисини манзилли қўллаб-қувватлашда ижтимоий ҳимоя тизими. Қўллаб-қувватлаш ва ҳимоянинг шакллари. Ижтимоий ёрдамни кучайтириш бўйича ижтимоий сиёсат чора-тадбирлари.

5-мавзу. Глобаллашув ва инсон тараққиёти. Жаҳон иқтисодий-молиявий инқирози ва унинг инсон тараққиётига таъсири

Жаҳон иқтисодиёти глобаллашувининг асосий хусусиятлари. Глобаллашув тушунчаси. Замонавий ривожланиш жараёнида глобаллашув инсон тараққиётининг умумий хусусияти сифатида. Глобаллашув жараёнининг тезлашувига таъсир этиши мумкин бўлган омиллар. Замонавий глобаллашувнинг асосий хусусиятлари.

Глобаллашув жараёнига қарши ва тарафдор бўлган томонларнинг далиллари. Глобаллашув жараёнига тарафдор бўлган томонларнинг далиллари. Глобаллашув жаҳон хўжалиги муносабатларининг ривожланиши сифатида. Глобаллашув меҳнат, капитал, товар ва ахборотларнинг ҳаракатчанлигини оширувчи омил сифатида. Глобаллашув ижтимоий-иқтисодий ва иқтисодий самарадорликни оширувчи янги истиқбол сифатида. Асимметрик боғлиқлик. Ғарбий антиглобализм. Экологик антиглобализм. Тамаддуний антиглобализм.

Глобаллашув ва инсон тараққиёти. Глобаллашувнинг инсон тараққиётига таъсири. Глобаллашув таъсирида инсон тараққиёти муаммоларининг тобора долзарб тус олиши. Инсон тараққиёти учун глобаллашув имкониятлари. Барқарор ривожланишнинг глобаллашув жараёни билан боғлиқ бўлган янги муаммолари. Иқтисодий глобаллашув. Геосийсий глобаллашув. Ахборот-коммуникатив глобаллашув. Инсон тараққиёти мақсадида янги ахборот-коммуникатив технологияларни

ўзлаштириш. Глобаллашувнинг ижтимоий-маданий томонлари. Ғоялар соҳасида глобаллашув. Маданий глобаллашув. Инсон манфаатларига хизмат қиладиган глобаллашув жараёнининг даромадни оширишга қаратилган глобаллашувдан фарқли хусусиятлари. Глобаллашувнинг инсон хавфсизлигига таҳдиди. Глобаллашув ва минтақавий низолар. Индивидуал, минтақавий, миллий ва умуминсоний муносабат муаммолари.

Глобаллашув жараёнининг замонавий таҳдидлари ва чакирувлари. Атроф муҳит ва экология муаммоларининг жиддийлашуви. Дунёнинг турли минтақаларида турмуш даражасидаги фарқларнинг кучайиши ва иқтисодий тенгсизликнинг ўсиши. Молиявий ва валюта инқирозларининг таваккалчилиги. Миграция оқимларини бошқаролмаслик. Трансмиллий таҳдидларнинг пайдо бўлиши. Анъанавий қадриятларнинг бузилиши.

Жаҳон иқтисодий-молиявий инқирози ва унинг инсон тараққиётига таъсири. Глобал молиявий инқирознинг келиб чиқиш сабаблари. Иқтисодий-молиявий-инқирознинг ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар учун қамрови, чуқурлиги ва оқибатлари. Валюта-молия тизими, миллий кредит институтларининг капитализацияси ва ликвидлилиги ҳамда уларнинг хорижий ва корпоратив банкларга боғлиқлиги, шунингдек, олтин валюта захираларининг қиймати ҳамда хорижий кредитларни тўлаш имкониятлари. Мамлакат иқтисодиётининг барқарорлик, диверсификация ва рақобатбардошлилик даражаси.

Жаҳон молиявий инқирозининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсири ҳамда унинг оқибатларининг олдини олишга асос бўлган омиллари. Жаҳон молиявий инқирозининг Ўзбекистон шароитида уни бартараф этиш йўллари ва чоралар дастури. Банк тизимини қўллаб-қувватлаш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техникавий янгилаш ва диверсификация қилиш, инновацион технологияларни кенг жорий этиш – Ўзбекистон учун инқирозни бартараф этиш ва жаҳон бозорида янги марраларга чиқишнинг янги йўлидир. Жорий конъюнктура кескин ёмонлашиб бораётган шароитда экспортга маҳсулот чиқарадиган корхоналарнинг ташқи бозорларда рақобатдошли бўлишини қўллаб-қувватлаш бўйича муайян чора-тадбирларни амалга ошириш ва экспортни рағбатлантириш учун қўшимча омиллар яратиш. Корхоналарнинг рақобатбардошлилигини қатъий тежамкорлик тизимини жорий этиш, ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархини камайтиришни рағбатлантириш эвазига ошириш. Ички бозорда талабни рағбатлантириш орқали маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш. Қишлоқда турмуш даражасини юксалтиришга қаратилган узоқ муддатли ва кенг кўламли чора-тадбирларни амалга ошириш, ижтимоий соҳа ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини жадаллаштириш. Ижтимоий инфраструктурани ривожлантириш, аҳолини тоза ичимлик суви тизими ва узлуксиз энергия билан таъминлаш ҳамда ижтимоий объектлар қуришни давом эттириш кишлоқ аҳолисининг турмуш даражасини ошириш чоралари сифатида.

6-мавзу. Инсон тараққиётининг асосий жиҳатлари

Таълим ва инсон тараққиёти. Таълим кўрсаткичлари. Катта ёшдаги аҳолининг саводхонлик даражаси (15 ёш ва ундан катта). 5–24 ёш ўртасидаги аҳолининг таълим олиш камровининг тўлиқлик кўрсаткичи. Таълим олишнинг давомийлиги. Таълим ва инсон салоҳияти, ҳаёт даражаси, соғлиқни сақлаш, ижтимоий-иқтисодий тизимнинг ривожланиши.

Билимлар иқтисодиёти. Таълим иқтисодий ўсиш омили сифатида. Билимлар иқтисодиёти тушунчаси. Билимлар манба сифатида. Билимлар маҳсулот сифатида. Билимлар концепцияси ахборот жамияти ривожланишининг муҳим маҳсулоти сифатида.

Билимлар иқтисодиётининг назарий асослари. Билимлар иқтисодиётида инсоннинг ўрни. Билимларни яратиш, тақсимлаш ва фойдаланиш имкониятларига эга бўлган саводхон ва касбий жиҳатдан тайёрланган аҳолининг мавжудлиги. Билимлар иқтисодиётининг инсон тараққиёти билан ўзаро боғлиқлиги. Билимлар иқтисодиёти қуйидаги учта бозор йиғиндисининг кўриниши сифатида: билимлар бозори, хизматлар бозори ва меҳнат бозори. **Интеллектуал салоҳият ва унинг ўсишга таъсири.** Иқтисодий ўсиш шароитида инсон капиталининг ўрни. Инсон капиталига сармоялар. Инсон капиталдан фойдаланиш самарадорлиги ва даромадларнинг таълим даражасига боғлиқлиги. «Миллатнинг интеллектуал салоҳияти» тушунчаси.

Билимлар иқтисодиётини ўлчаш. Мамлакатнинг “Ривожланиш учун билимлар” (“2004 Knowledge for Development-K4D”) деб номланувчи ривожланишнинг инновацион модели дастурига ўтиш бўйича тайёргарлик даражасини интеграл баҳолаш борасидаги комплекс ёндашув.

Билимлар иқтисодиётида таълим соҳасидаги истиқболли йўналишлар. Таълим таркибини янгилаш. Таълимнинг экологизация билан узвий боғлиқлиги, унинг инсонпарварлик руҳи ва гуманизацияси. Креатив педагогикани ривожлантириш. Таълим жараёнини ахборотлаштириш. Узлуксиз таълим тизими ва унинг инновацион жамиятни шакллантиришда тутган ўрни. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисидаги қонуни”. Кадрларни тайёрлаш бўйича миллий дастур. Таълим Ўзбекистон интеллектуал салоҳиятининг таркибий қисми сифатида.

Сиҳат-саломатлик ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг муҳим шарти сифатида. Сиҳат-саломатлик тушунчаси. Жисмоний, руҳий, ижтимоий саломатлик. Тарихий контекстда сиҳат-саломатлик тушунчаси парадигмаларининг ўзгариши. Инсон ва инсоният сиҳат-саломатлигининг глобал чақирувлари.

Сихат-саломатликка таъсир этувчи асосий омиллар. Сихат-саломатлик ижтимоий-иқтисодий категория сифатида ва унинг иқтисодий салоҳиятнинг ривожланиш даражаси ва иқтисодий ўсиш суръатига таъсири. Аҳоли саломатлиги сифатининг қашшоқликнинг тарқалиши билан алоқаси. Саломатлик ва бандлик. Таълим даражаси ва саломатликнинг ўзаро таъсири. Яшаш шароити ва атроф муҳит ҳолатининг саломатликка таъсири. Саломатлик ва ҳаёт давомийлиги. Касалланиш саломатлик ҳолатининг тавсифи сифатида.

Соғлиқни сақлаш тизими. Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш тизими ислохотлари. Жамият соғлиқни сақлаш тизими ислохотларини чуқур англаш. Жамият соғлиқни сақлаш тизими билан инсон тараққиёти концепциясининг ўзаро боғлиқлиги. Соғлиқни сақлаш тизимида давлат ва хусусий секторнинг ўрни. Соғлиқни сақлашни молиялаштириш. Тиббий хизматлар сифатини ошириш. Дунёдаги жамият соғлиқни сақлаш тизими ислохотларининг тенденциялари.

Оналик ва репродуктив саломатлик. Оналар саломатлиги. Оилани микро- ва макродаражада режалаштириш. Репродуктив саломатлик. Репродуктив ахлоқ. Миллий стратегияда аҳолининг репродуктив ахлоқи. Оилани режалаштириш соҳасида соғлиқни сақлаш сиёсати. Репродуктив саломатликка эришиш бўйича миллий ҳукуматнинг ва халқаро ташкилотларнинг фаолияти. **Ўзбекистон соғлиқни сақлаш тизими.** Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш тизими ислохотлари.

Ривожланишнинг гендер омиллари. Гендер ижтимоий тушунча сифатида. Жинс ва гендер ўртасидаги фарқлар. Гендер тенгсизлик. Инсон тараққиёти концепцияси билан гендернинг ўзаро алоқадорлиги. Таълим, ҳаёт давомийлиги, саломатлик, иқтисодиёт ва сиёсатнинг гендер жиҳатлари. Гендер фарқланиш ва уларнинг инсон тараққиёти кўрсаткичларида акс эттирилиши.

Гендер тенгсизлик индекси (ГТИ). Миллий даражада репродуктив саломатлик, ҳуқуқ ва имкониятларнинг кенгайиши ҳамда меҳнат бозорида иштирок этишда кўп ўлчовли тенгсизликни ҳисобга олган интеграл индекс. ГТИни ҳисоблаш усули. Ноль қийматга эга бўлган миқдорларни ҳисобга олиш. Ҳар битта гендер гуруҳи доирасидаги ўзгаришларни ўртача геометрик катталиклардан фойдаланиб агрегатлаш. Оналар ўлими коэффициенти ва ўсмирлар орасида туғилиш кўрсаткичлари асосида репродуктив саломатлик индексини ҳисоблаш. Аёллар ва эркекларнинг парламентдаги улуши ҳамда аёллар ва эркекларнинг ўрта ва олий таълим даражаси асосидаги ҳуқуқлари ва имкониятларининг кенгайишини ҳисоблаш. Меҳнат бозоридаги иқтисодий фаолликни иш кучи миқдорининг улуши сифатида ҳисоблаш.

Ўзбекистонда гендер муносабатлари таҳлили. Ўтиш даврининг оқибатлари ва сиёсий, иқтисодий ҳамда ижтимоий соҳалардаги гендер тенгсизлик. Меҳнатга ҳақ тўлашдаги гендер тенгсизлик сабаблари.

Тадбиркорлик тузилмаларига аёлларнинг “қийналиб кириб бориши” билан боғлиқ объектив ва субъектив омиллар.

Демографик ҳолат ва унинг инсон тараққиётидаги ўрни. Демография ва тараққиёт: боғлиқлик кўрсаткичлари. Барча иқтисодий, ижтимоий ва маданий глобал тарихий омилларнинг оқибати аҳоли сонининг динамикаси сифатида. Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш ва демографиянинг ўзаро таъсирини ўрганиш борасидаги бирламчи ва фанлар-аро ёндашувлар. Демографик ҳолатни баҳолаш кўрсаткичлари. Аҳолининг демографик тузилиши: ёшга оид, жинсий, ижтимоий, ҳудудий. Туғилиш даражасини характерловчи кўрсаткичлар. Туғилишнинг махсус кўрсаткичлари. Фертилик коэффициенти. Аҳолининг табиий кўшимча ўсиши. ҳаётнинг ўртача кутилаётган давомийлиги. Ўлим даражаси. Ўлим даражасининг кўрсаткичлари.

Демографик ўтиш модели. Демографик ўтиш модели (Model of Democratic Transition) демографик ҳолати динамикасини мамлакатларнинг индустриал иқтисодиётдан аввалги ва индустриал иқтисодиётда ҳамда индустриал иқтисодиётдан сўнг ва инновацион жамиятга ўтишдаги ривожланиш босқичларида туғилиш ва ўлим коэффициентларининг ўзгариши асосида эмпирик тасвирлаш сифатида.

Демографик трансформациянинг босқичлари. Биринчи босқич жамият ривожланишининг индустриал ривожланишидан олдинги демографик ҳолатининг хусусияти сифатида. Аҳоли гуруҳлари доирасидаги популяциявий эҳромнинг оддий кўриниши. Демографик ўтишнинг иккинчи босқичи. Демографик портлаш. Демографик ўтишнинг учинчи босқичи ва унинг фарқ қилувчи хусусиятлари. Даромадлар, турмуш даражаси, урбанизация (шаҳарлашиш) жараёни, инсон салоҳиятига сармоялар ҳамда институционал чораларнинг демографик ҳолатга таъсири. Аҳоли туғилишининг стационар тури. Жамиятнинг индустриал иқтисодиётдан сўнги тавсифи демографик трансформациянинг тўртинчи босқичи сифатида. Аҳоли гуруҳлари орасидаги популяциявий эҳромнинг ёш бўйича кўриниши. Демографик ўтишнинг бешинчи босқичи. Депопулизация жараёни. Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш билан туғилиш даражаси орасидаги тескари ўзаро боғлиқлик. Келажакда дунёда демографик ривожланиш ва туғилиш инқирози. Фертилик коэффициенти даражаси ва аҳолининг туғилиш даражаси муаммоси. Демографик ўтишнинг олтинчи босқичи. Инсон тараққиётининг ривожланиши ва демографик трендларнинг ўзаро таъсири. ИТИнинг юқори даражаси ва фертилик коэффициентининг динамикаси орасидаги ижобий ўзаро боғлиқликнинг пайдо бўлиши.

Демографик ўтишга таъсир этувчи ижтимоий-иқтисодий ривожланиш омиллари. Иқтисодий омиллар; аҳолининг таълим олиши билан боғлиқ бўлган омиллар; сихат-саломатлик даражаси; ижтимоий омиллар: турмуш даражаси, сифати ва ҳаёт тарзи ҳамда яшаш жойининг сифати, ижтимоий

инфраструктура ва ижтимоий хизматлар; ижтимоий-маданий омиллар: устувор кадриятларнинг тизими ва табақаланиши. Инновацион жамият ривожланишининг ижтимоий-иқтисодий оқибатлари. Шаҳарлашиш (урбанизация) ва миграциянинг инсон тараққиётига таъсири.

Ўзбекистонда демографик ривожланиш тенденциялари.

Республикада ҳудудлар бўйича аҳолининг ёши ва миллатига кўра ҳудудий фарқланишлар. Аҳолининг ҳудудлар бўйлаб табиий ҳаракатланиш хусусиятлари. Аҳолининг ҳудудлар бўйича табиий ҳаракатланишига доир асосий кўрсаткичларнинг ўзаро алоқадорлиги таҳлили. **Инсон тараққиёти мақсадида демографик сиёсатнинг истиқболли йўналишлари.** Миллий демографик сиёсат. Ўзбекистон демографик сиёсатининг асосий йўналишлари.

7-мавзу. Барқарор ривожланиш концепцияси (омиллари, чақирувлари ва барқарор ривожланиш муаммолари)

Барқарор ривожланиш тушунчаси. Барқарор ривожланиш мақсадида иқтисодий ўсиш аҳамиятини ошириш, ижтимоий ривожлантириш, табиий тизимларнинг маҳсулдорлиги ва аҳоли турмуш даражасининг сифати яхшиланишини таъминлаш ҳамда инновацион жараёнларни сингдириш.

Барқарор ривожланиш концепциясининг шаклланиши.

1948 йилда – Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти атроф муҳитнинг таназзули ва инсон соғлиги орасидаги ўзаро боғлиқлик муаммосини белгилади.

1960 йилда – янги технологиялар ва ташкилий тадбирлар асосида табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ҳамда иқтисодиётни ўзгартириш зарурияти ҳақида мунозараларнинг бошланиши.

1972 йилда – дунё илмий модели – “Рим клуби ” ни ташкил этиш.

1980 йилда – Атроф муҳитни муҳофаза қилиш умумжаҳон стратегиясининг қабул қилиниши (барқарор ривожланиш концепцияси асосий тамойилларнинг шаклланиши).

1987йилда – БМТнинг атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва ривожланиш халқаро комиссиясидаги Брутланд маърузаси – “Бизнинг умумий келажагимиз” (барқарор ривожланиш концепциясининг сиёсий аҳамиятга эга бўлиши).

1992 йилда – Рио-де-Жанейрода атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва ривожланиш халқаро конференцияси. “XXI асрга йўлланма” – инсониятнинг XXI асрдаги ижтимоий-иқтисодий ва экологик тараққиётининг глобал дастури.

2000 йилда – Мингйиллик саммити (Нью-Йорк шаҳрида) ва Мингйиллик ривожланиш мақсадларини белгилаш.

2002 йилда – БМТнинг Йоханнесбургдаги халқаро конференцияси. Барқарор ривожланиш бўйича Йоханнесбург декларацияси муҳим сиёсий ҳужжат бўлиб, барқарор ривожланиш мақсадларини амалга оширишда халқаро жамиятнинг бирлашишини акс эттиради.

Барқарор ривожланишнинг асосий мақсадлари. Экотизимлар бутунлигини сақлаб қолиш ва атроф муҳитнинг глобал ҳолатини яхшилаш **барқарор ривожланишнинг экологик мақсади сифатида**. Иқлим ўзгаришининг таҳдиди ва ривожланиш. Яшил иқтисодиёт ва яшил инновациялари.

Турмуш кечириш учун муқобил шароитларни яратиш, ижтимоий адолатлилик, кўп қиррали маданиятни сақлаб қолиш ва конституциявий ривожланиш **барқарор ривожланишнинг ижтимоий мақсади сифатида**. Иқтисодиётнинг ривожланиши ва унинг самарадорлигининг ўсиши ҳамда иқтисодий тенгсизликни бартараф этиш **барқарор ривожланишнинг иқтисодий мақсади сифатида**. Тараққиётнинг стратегик мақсадини белгилаш, яъни одамлар, жамият ва табиат орасида бирдамликка эришиш. Барқарор ривожланиш стратегиясини амалга оширишнинг асосий йўналишлари: аҳоли сони ва инсон ресурслари; шаҳарлашиш (урбанизация) муаммолари; саноат билан боғлиқ бўлган муаммолар; турли даражадаги тўқнашувлар ва атроф муҳит таназзули; озиқ-овқат хавфсизлиги; энергетика муаммоси; бошқарувда ягона ғоя ҳукмдорлиги; биоҳархилликни қисқариши ва экотизимларнинг ҳолати. Барқарор ривожланишни таъминлаш учун қўйилган талаблар: экология билан боғлиқ бўлган қонунлар ва норматив ҳужжатлар ҳисоботи; экологик мақсадга мувофиқ инновациялар ва технологияларни қўллаш; соғлиқни сақлаш, таълим, ижтимоий таъминлаш каби тизимларни ривожлантириш; инсонлар ва мамлакатлар орасида ресурсларнинг адолатли тақсимланишини таъминлаш; бўлажак авлодларнинг талабларини ҳисобга олиш; демократик институтларни ривожлантириш.

8-мавзу. Самарали бошқарув ва инсон тараққиёти контекстида институционал жиҳатлар

Инсон салоҳиятини оширишда давлатнинг ўрни. Номарказлашув ва инсон тараққиёти.

Инсон тараққиётининг мақсадларига эришишда фуқаролик жамиятининг таъсири. Фуқаролик жамияти ва унинг инсон тараққиётида тутган ўрни. Фуқаролик жамиятини ташкил этишнинг институционал белгилари. Инсон тараққиёти ва бошқарувда фуқаролар фаол иштирокининг асосий шартлари. Сиёсий партиялар ва уларнинг фуқаролик жамиятидаги мақсадлари. Фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш ташкилотларини ривожлантириш. Ноҳукумат ташкилотлари – НҲТ.

Инсон тараққиёти манфаатларида самарали бошқарув. Самарали иқтисодий бошқарувнинг стратегик мақсадлари. Аҳоли фаровонлиги учун бошқарув самарадорлиги ва ишини кучайтириш. Маҳаллий ва миллий даражаларда мунтазам ривожланишни қўллаб-қувватлаш. Барқарор демократия, сиёсий плюрализм ва аҳолининг иштирокига ўтиш. Инсон тараққиёти концепцияси ва давлат бошқаруви демократиясининг ўзаро боғлиқлиги. Иқтисодиётда давлат иштироки моделлари. Инсон тараққиётида давлат ва қонунчиликнинг ўрни. Ижтимоий танлов назарияси. Давлатнинг вазифалари. Инсон манфаатларига йўналтирилган сиёсат ва дастурлар яратишда давлатнинг аҳамияти.

Самарали давлат бошқаруви ва Ўзбекистон Республикасидаги маъмурий ислохотларнинг асосий йўналишлари. Ўзбекистон Республикасида қонун чиқариш жараёни инсон тараққиётининг муҳим шарти сифатида. Ўзбекистоннинг Парламенти ва унинг қонун чиқариш жараёнидаги ўрни.

Давлат вазифалари ва ижро ҳокимияти тузилишини оптималлаштириш. Маъмурий-бошқарув аппаратини оптималлаштириш. Вертикал номарказлашиш ва давлат бошқарувининг маҳаллий органлари салоҳиятини мустаҳкамлаш. Электрон ҳукуматни татбиқ қилиш давлат бошқарувининг самарадорлигини ошириш инструменти сифатида. Давлат бошқарувида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш тамойили. Ҳукумат органлари фаолиятининг ҳисоботлилиги ва атрофдагилар учун аниқлиги, яъни шаффофлиги бошқарув тизими самарадорлигининг ва мунтазам инсон тараққиётининг шарти сифатида.

Ўзбекистонда кичик тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш муаммолари. Корхоналарда мулкчилик шакллари ва уларни бошқариш. Давлат мулкчини хусусийлаштириш. Хусусий тадбиркорликни ривожлантириш ва жамиятда ижтимоий ҳамкорлик ғояси. Бизнес соҳаси билан давлат институтлари орасидаги ўзаро алоқа шакллари.

Институтларнинг инсон тараққиётида тутган ўрни.

9-мавзу. Инсон хавфсизлиги концепцияси

Инсон хавфсизлиги тушунчаси. Концепциянинг асосий ва фарқ қилувчи хусусиятлари. Инсон хавфсизлиги ночорлик ва қўрқувлик ҳиссидан озодлик ҳамда ўз ғурурини сезиш сифатида. Инсон хавфсизлиги концепциясининг шаклланиши. Инсон хавфсизлигига таҳдидлар. Тирик қолишга таҳдидлар (жисмоний эксплуатация, куч ишлатиш, қўрқитиш ва ўлим). Ҳаёт кечириш билан боғлиқ бўлган таҳдидлар (ишсизлик, соғлиқ таҳдиди, озиқ-овқат етишмовчилиги ва ҳ.к.). Инсон орияти ва ғурури билан боғлиқ таҳдидлар (инсон ҳуқуқларининг камситилиши, тенгсизлик, сегрегация, сиқиб чиқарилиш, дискриминация ва ҳ.к.). Глобал ва маҳаллий

тахдидлар. Концепциянинг халқаро сиёсатдаги эволюцияси. Халқаро муносабатларда инсон хавфсизлиги эволюциясининг босқичлари. Инсон хавфсизлигининг анъанавий хавфсизлик билан ўзаро боғлиқлиги. Бошқа концепциялар ва назариялардан фарқи.

Инсон хавфсизлигининг турлари. Иқтисодий хавфсизлик ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: қашшоқлик, ишсизлик ва ҳ.к. Озиқ-овқат хавфсизлиги ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: очарчилик, меъёридан кам овқат ейиш. Соғлиқ тахдиди ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: оғир юкумли касалликлар, кам қувватли овқатланиш, асосий тиббий ёрдам кўрсатиш имкониятларининг йўқлиги ва ҳ.к. Атроф муҳитнинг хавфсизлиги ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: атроф муҳитнинг деградацияси, табиатдаги кескин ўзгаришлар билан боғлиқ ҳалокатлар, табиий ресурсларнинг камайиб бориши, ифлосланиши ва ҳ.к. Шахсий хавфсизлик ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: жисмоний зўравонлик, оиладаги зўравонлик, болалар меҳнатидан фойдаланиш кучини ишлатиш ва ҳ.к. Жамият хавфсизлиги ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: этник қатламлараро, диний ва бошқа ижтимоий тўқнашувлар. Сиёсий хавфсизлик ва унга боғлиқ бўлган тахдидлар: сиёсий қатағон (репрессия)лар, инсон ҳуқуқларини бузиш ва ҳ.к.

Инсон хавфсизлигининг инсон тараққиёти билан боғлиқлиги. Икки концепциянинг умумий ва фарқли хусусиятлари. Инсон хавфсизлигини ўлчаш. Инсон хавфсизлигининг қийматини ҳисоблаш. Инсон хавфсизлиги индикаторлари таркибий қисмларининг тўғри келадиган даражалардаги миқдорларига мисоллар. Сифатли индикаторлар ва уларга мисоллар.

Инсон хавфсизлиги концепциясининг сиёсатда қўлланилиши. Инсон хавфсизлиги концепцияси контекстида сиёсат тамойиллари.

10-мавзу. Ўзбекистон: инсон тараққиёти контекстида ижтимоий-иқтисодий ривожланиш яқунлари ва истиқболлари

Иқтисодий ислохотлар ўтказишнинг ўзбек модели. Ўзбекистоннинг Марказий Осиёдаги геосиёсий жойлашуви ва ўрни. Бозор иқтисодиётини шакллантиришга оид ўзбек моделининг хусусиятлари. Бозор ислохотларини амалга ошириш тамойиллари. Ижтимоий-иқтисодий ислохотлар стратегияси. Иқтисодий ўсишнинг белгилари, тўсиқ ва омиллари. Амалга оширилаётган ислохотларнинг асосий натижалари.

Ўзбекистонда бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида инсон тараққиёти тенденциялари. Макроиқтисодий аҳвол. Ижтимоий сиёсат ва унинг асосий йўналишлари. Инсон тараққиёти кўрсаткичлари. Демография, бандлик, даромадлар ва ҳаёт даражаси. Иқтисодий ривожланиш, таълим, аҳоли саломатлиги салоҳиятини кенгайтириш.

Ўзбекистонда барқарор ривожланишни таъминлашнинг асосий йўналишлари ва истиқболлари. Макроиқтисодий мувозанатлаштириш

чоралари. Тузулмавий ислохотлар. Барқарор ривожланиш ва инсон тараққиёти мақсадида институционал ислохотлар.

Ўзбекистонда Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ). Мингйиллик ривожланиш мақсадларини миллийлаштириш. МРМга эришиш вазифалари ва индикаторларини ишлаб чиқиш. Ўзбекистонда МРМга эришиш жараёнининг мониторинги. Мамлакатда мазкур мақсадга эришиш ютуқларининг баҳоси: асосий параметрлар, мақсадли параметрлар, кузатиладиган параметрлар.

Миллий Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ) дастурини амалга ошириш. Ўзбекистон ҳукумати томонидан Осиё тараққиёт банки билан ҳамкорликда ишлаб чиқилган 2005-2015 йиллар орасида фаравонлик ошириш стратегияси. Миллий Мингйиллик ривожланиш мақсадларига эришиш учун таълим, соғлиқни сақлаш, аҳоли ҳаётини таъминлаш, соғлиқни мустаҳкамлаш, профилактика тизимларига оид миллий дастурларни амалга ошириш.

МРМга эришиш йўли. Ўзбекистоннинг минтақавий ҳамкорлиги: қийинчиликлар ва истиқболлар. Минтақавий ҳамкорлик ва интеграция муаммолари. Минтақавий ҳамкорлик ва инсон тараққиёти ҳамда инсон хавфсизлигини таъминлаш имкониятлари. Минтақавий сиёсат масалалари, «Мингйиллик декларацияси», Мингйиллик ривожланиш мақсадлари, инсон тараққиёти ҳамда хавфсизлигини таъминлаш ўртасидаги алоқа. МРМнинг йўл харитаси.

III. Амалий аудитория машғулоти ва семинар мавзулари

№	Амалий (семинар) машғулоти мавзусининг номи ва унинг режаси
<p>1- мавзу: Инсон тараққиёти концепциясининг назарий асослари.</p> <p>1.1 Инсон тараққиёти концепциясининг мазмуни ва моҳияти.</p> <p>1.2 Инсон тараққиёти концепциясининг вужудга келиши ва шаклланиши.</p> <p>1.3 Инсон тараққиёти концепциясининг жиҳатлари. Инсон тараққиётининг асосий тамойиллари: маҳсулдорлик, тенглик, мустақамлик, имкониятларнинг кенгайиши.</p> <p>1.4 Барқарор инсон тараққиёти концепциясининг асосий қирралари.</p> <p>1.5 Инсон тараққиётини ўлчаш. Инсон тараққиётининг мезонлари ва кўрсаткичлари.</p> <p>1.6 Инсон тараққиёти индекси (ИТИ). ИТИни ҳисоблаш усули. ИТИнинг афзалликлари ва камчиликлари.</p> <p>1.7 Тенгсизликни ҳисобга олган инсон тараққиёти индекси (ИТИ).</p> <p>1.8 Инсон тараққиёти концепцияси ва иқтисодий ривожланишнинг асосий назариялари.</p>	
<p>2-мавзу: Инсон тараққиётида БМТ тизимининг роли. Мингйиллик декларацияси ва Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ).</p> <p>2.1 Инсон ҳуқуқлари универсал декларацияси.</p> <p>2.2 Инсон тараққиёти БМТ фаолиятининг асосий элементи сифатида.</p> <p>2.3 БМТ тизими инсон тараққиётининг ривожланиш мақсадидаги устуворликларни белгилаб берувчи ташкилот сифатида.</p> <p>2.4 Мингйиллик декларацияси жаҳон ҳамжамиятининг глобал ривожланиш мақсадларини белгилаб берувчи ҳужжат сифатида.</p> <p>2.5 Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ).</p> <p>2.6 Миллий МРМ.</p>	

<p>3.1</p> <p>3.2</p> <p>3.3</p> <p>3.4</p> <p>3.5</p> <p>3.6</p> <p>3.7</p>	<p>3-мавзу: Иқтисодий ўсиш ва инсон тараққиёти.</p> <p>Иқтисодий ўсишнинг асосий назариялари: неоклассик, кейнсиан ва эмпирик иқтисодий ўсиш назариялари. Эндоген иқтисодий ўсиш модели.</p> <p>Иқтисодий ўсиш омиллари ва уларнинг инсон тараққиётига таъсири.</p> <p>Инсон тараққиёти контекстида бандлик.</p> <p>Инсон тараққиётида саноат соҳасининг ўрни.</p> <p>Қишлоқ хўжалиги ва барқарор ривожланишни таъминлашда унинг роли.</p> <p>Энергетика барқарор ривожланишнинг омили сифатида.</p> <p>Барқарор ривожланиш доирасида савдонинг инсон тараққиётига таъсири.</p>
<p>4.1</p> <p>4.2</p> <p>4.3</p> <p>4.4</p> <p>4.5</p> <p>4.6</p> <p>4.7</p>	<p>4-мавзу: Турмуш даражаси ва инсон тараққиёти.</p> <p>Фаровонлик концепцияси ва турмуш даражаси.</p> <p>Турмуш даражасининг баҳолашда миллий ҳисоблар тизими (МҲТ)нинг асосий кўрсаткичлари. Даромадлар тақсимооти кўрсаткичлари.</p> <p>Камбағалик ижтимоий-иқтисодий ҳодиса сифатида.</p> <p>Кўп ўлчовли камбағалик индекси ва уни ўлчаш усули.</p> <p>Аҳоли фаровонлигини оширишнинг минтақавий жиҳатлари.</p> <p>Аҳолининг ижтимоий ҳимоя тизими. Бозор иқтисодиётига ўтиш даврида ижтимоий ҳимоя тизимини шакллантириш.</p> <p>Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида Ўзбекистонда аҳолининг ижтимоий ҳимоя тизимини такомиллаштириш.</p>
<p>5.1</p> <p>5.2</p> <p>5.3.</p> <p>5.4</p> <p>5.5</p> <p>5.6</p>	<p>5-мавзу: Глобаллашув ва инсон тараққиёти. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози ва унинг инсон тараққиётига таъсири.</p> <p>Глобаллашув ва иқтисодий муносабатлар табиатининг ўзгариши.</p> <p>Глобаллашувнинг иқтисодий муаммолари.</p> <p>Глобаллашувнинг ижтимоий-маданий томонлари.</p> <p>Жаҳон молиявий- иқтисодий инқирози ва унинг инсон тараққиётига таъсири.</p> <p>Жаҳон молиявий инқирозининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсири ҳамда унинг оқибатларининг олдини олишга асос бўлган омиллар.</p> <p>Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозига қарши қабул қилинган</p> <p>Инқирозга қарши чоралар дастури ҳамда Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари.</p>

<p>6.1 6.2 6.3 6.4 6.5 6.6 6.6</p>	<p>6-мавзу: Инсон тараққиётининг асосий жихатлари. Таълим ва инсон тараққиёти. Таълим кўрсаткичлари. Интеллектуал салоҳият ва унинг иқтисодий ўсишга таъсири. Сихат-саломатлик инсон тараққиётининг муҳим шарти сифатида. Ўзбекистон соғлиқни сақлаш тизими. Демографик ҳолат ва унинг инсон тараққиётидаги ўрни. Демографик ўтиш модели. Инсон тараққиётининг гендер омиллари.</p>
<p>7.1 7.2 7.3 7.4 7.5 7.6 7.7</p>	<p>7-мавзу: Барқарор инсон ривожланишининг экологик омиллари. Атроф муҳит ва инсон тараққиёти. Барқарор ривожланиш ғоясининг ривожланиши ва мезонлари. Барқарор ривожланиш ва инсон тараққиёти ўртасидаги алоқа. Сув, ер ва атмосфера ресурсларидан самарали фойдаланиш. Табиий ресурсларни барқарор бошқариш. Ўзбекистон табиатидан фойдаланишнинг меъёрий-қонуний базаси. Барқарор ривожланиш мақсадида атроф муҳитни бошқарув тизимини мукамаллаштириш. Яшил иқтисодиёт, яшил инновациялар.</p>
<p>8.1 8.2 8.3 8.4 8.5</p>	<p>8-мавзу: Самарали бошқарув ва инсон тараққиёти контекстида институционал жихатлар. Инсон салоҳиятини оширишда давлатнинг тутган ўрни. Инсон тараққиёти ва номарказлашув. Инсон тараққиёти мақсадларига эришишда фуқаролик жамиятининг таъсири. Инсон тараққиёти манфаатида самарали давлат бошқаруви. Самарали давлат бошқаруви ва Ўзбекистон Республикасида маъмурий ислохотларнинг асосий йўналишлари.</p>

<p>9.1</p> <p>9.2</p> <p>9.3</p> <p>9.4</p> <p>9.5</p> <p>9.6</p>	<p>9-мавзу: Инсон хавфсизлиги концепцияси.</p> <p>Инсон хавфсизлиги тушунчасини белгилаш. Инсон хавфсизлигининг анъанавий хавфсизлик билан ўзаро боғлиқлиги.</p> <p>Инсон хавфсизлиги концепциясининг шаклланиши. Концепциянинг халқаро сиёсатдаги эволюцияси.</p> <p>Инсон хавфсизлиги даражалари. Иқтисодий хавфсизлик. Озиқ-овқат хавфсизлиги ва унга боғлиқ бўлган таҳдидлар. Соғлиқ-саломатлик хавфсизлиги ва унга боғлиқ бўлган таҳдидлар. Атроф муҳит хавфсизлиги. Шахсий хавфсизлик. Жамоат хавфсизлиги. Сиёсий хавфсизлик.</p> <p>Инсон хавфсизлиги концепциясининг инсон тараққиёти билан боғлиқлиги.</p> <p>Инсон хавфсизлигини ўлчаш.</p> <p>Инсон хавфсизлиги концепциясининг сиёсатда қўлланилиши.</p>
<p>10.1</p> <p>10.2</p> <p>10.3</p> <p>10.4</p> <p>10.5</p> <p>10.6</p>	<p>10-мавзу: Ўзбекистон: инсон тараққиёти контекстида ижтимоий-иқтисодий ривожланиш яқунлари ва истиқболлари.</p> <p>Иқтисодий ислохотлар ўтказишнинг ўзбек модели.</p> <p>Ўзбекистонда бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида инсон тараққиёти тенденциялари.</p> <p>Ўзбекистонда барқарор ривожланишни таъминлашнинг асосий йўналишлари ва истиқболлари.</p> <p>Ўзбекистонда инқирозингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ). Мингйиллик ривожланиш мақсадларини миллийлаштириш.</p> <p>Миллий Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ) дастурини амалга ошириш.</p> <p>Ўзбекистоннинг минтақавий ҳамкорлиги: қийинчиликлар ва истиқболлар.</p>

Мустақил ишларни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Мустақил таълим талабалар учун мажбурий ўқув машғулоти ҳисобланади ва у режали табиат касб этади.

Мустақил таълим мавзуси талабалар мустақил ўрганадиган маъруза ва амалий машғулотлардан берилади. Мустақил таълим талабаларнинг назарий билимларини мустаҳкамлашга, мавзуларни тушуниш қобилиятини максимал даражада ривожлантиришга, умумий дунёқарашини кенгайтиришга ёрдам беради.

Мустақил таълим сифатида янги адабиётларни, оммавий ахборот воситаларидаги илмий мақолаларни ва, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг қонунлари ва меъёрий ҳужжатларини ўрганиш тавсия қилинади.

Тавсия этиладиган мустақил ишлар мазмуни

№	Маъруза тартиби	Мавзуларнинг номи ва бўлимлар бўйича мазмуни	Соат	Назорат шакли
1.	1	Инсон тараққиёти концепциясининг мазмуни ва моҳияти.	2	Тақдимот
2.	3	Инсон тараққиёти концепцияси ва иқтисодий ривожланишнинг асосий назариялари.	2	Тақдимот
3.	4	Инсон тараққиётида БМТ тизимининг роли. Мингйиллик декларацияси ва Мингйиллик ривожланиш мақсадлари (МРМ).	2	Реферат
4.	5	Глобаллашув ва инсон тараққиёти.	2	Тақдимот
5.	5	Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози ва унинг инсон тараққиётига таъсири.	2	Тақдимот
6.	6	Иқтисодий ўсиш, турмуш даражаси ва инсон тараққиёти.	2	Реферат
7.	7	Инсон тараққиётининг демографик жиҳатлари ва инсон тараққиёти мақсадида таълим ва саломатлик.	2	Тақдимот
8.	9	Инсон тараққиётининг гендер жиҳатлари	2	Реферат
9.	11	Ўтиш даври иқтисодиётида инсон тараққиётининг асосий	2	Тақдимот

		чақирувлари. Ижтимоий ҳимоя.		
10.	13	Ўтиш даври иқтисодиётида инсон тараққиёти тенденциялари	2	Такдимот
		Жами:	20	

IV. Тавсия этиладиган адабиётлар:

4.1. Ўзбекистон Республикаси қонунилари, қарорлари ва дастурлари

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, 1992 йил 8 декабр.
2. «Валютани тартибга солиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида Ўзбекистон Республикасининг 11.12.2003 й. № 556-II- сонли Қонуни.
3. «Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 09.12.1992 й. № 754-xii-сонли Қонуни.
4. «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 06.05.1993 й. № 837-xii-сонли Қонуни.
5. «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 06.05.1993 й. № 839-xii-сонли Қонуни.
6. «Стандартлаштириш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 28.12.1993й. № 1002-xii-сонли Қонуни.
7. Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат Кодекси (Ўзбекистон Республикасининг 21.12.1995й. № 161-i-сонли қонуни билан тасдиқланган).
8. «Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолияти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида Ўзбекистон Республикасининг 26.05.2000й. № 77-II-сонли Қонуни.
9. «Фуқаролар соғлиғини сақлаш тўғрисида»ги 29.08.1996 й. № 265-i-сонли Ўзбекистон Республикасининг Қонуни.
10. «Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 27.12.1996 й. № 353-i-сонли Қонуни.
11. «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 29.08.1997 й. № 464-i-сонли Қонуни.
12. «Ҳайвонот дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 26.12.1997 й. № 545-i-сонли Қонуни.
13. «Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 30.04.1998 й. № 611-i-сонли Қонуни.
14. «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 30.04.1998 й. № 609-i-сонли Қонуни.
15. «Инвестиция фаолияти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 24.12.1998 й. № 719-i-сонли Қонуни.
16. «Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида ўқиётган ҳамда тўлиқ давлат таъминотида бўлган етим ва ота-онасининг қаровисиз қолган болаларни моддий таъминлаш нормаларини тасдиқлаш

- тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 29.11.2007 й. № 247-сонли Қарори.
17. «Ўзбекистон Республикасининг 2009 йилги инвестиция дастури тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг 02.10.2008 й. № пқ-969-сонли Қарори.
 18. «Ёшлар йили» давлат дастури тўғрисида 29.02.2008 й. № пқ-805-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори.
 19. «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида ижтимоий тадқиқотлар институтини ташкил этиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 30 июлдаги № пқ-930-сонли Қарори.
 20. «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» давлат дастури тўғрисида 26.01.2009й. пқ-1046-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори.
 21. «Ўзбекистон Республикасининг 2010 йилги асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари ва давлат бюджети параметрлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг 22.12.2009 йил пқ-1245-сонли Қарори.
 22. «Баркамол авлод йили» давлат дастури тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 27 январдаги Қарори.
 23. «Ўзбекистон Республикасининг 2011 йилги инвестиция дастури тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 29.12.2010 й. № пқ-1455-сонли Қарори.
 24. «Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш ва мустаҳкамлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг 19.03.2007 й. № пф-3864-сонли Фармони.
 25. «Ёш оилаларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлашга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 18.05.2007 й. № пф-3878-сонли Фармони.
 26. «Пенсионерларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни кучайтириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 17.09.2007 й. № пф-3921- сонли Фармони.
 27. «Ижтимоий ҳимоя йили» давлат дастури (Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 23 январдаги пқ-573-сон Қарорига 1-илова).
 28. «Имкониятлари чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган касб-ҳунар коллежлари фаолияти тўғрисида»ги 17.05.2007 й. № 100-сонли Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори.
 29. «Ўзбекистон Республикасига грантли беғараз техник кўмакни жалб этишни янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 20 октябрдаги 275-сонли Қарори.

30. «БМТнинг Мингйиллик ривожланиш мақсадлари бўйича қўшимча чоратadbирларни амалга ошириш ҳақида»ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 26 январдаги 21-сонли Қарори.

4.2. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари

1. И.А. Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. – Т., 1992.
2. И.А. Каримов. Ўзбекистон – бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли. –Тошкент:Ўзбекистон, 1993.
3. И.А. Каримов. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. – Т., 1995.
4. И.А. Каримов. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари. Т. 3. –Т.:Ўзбекистон, 1996.
5. И.А. Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари, тараққиёт кафолатлари. – Т., 1997.
6. И.А. Каримов. “Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш йўлида”. 16-жилд – Т.: “Ўзбекистон”, 2008.
7. И.А. Каримов. “Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз”. – Т.: Ўзбекистон, 2008.
8. И.А. Каримов. “Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари”. – Т.: Ўзбекистон, 2009.
9. И.А. Каримов. “Энг асосий мезон – ҳаёт ҳақиқатини акс эттириш”. – Т.: Ўзбекистон, 2009.
10. И.А. Каримов. “ Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир”.- Т.: “Ўзбекистон”, 2010.

4.3. Ўзбекистон Республикаси Президенти маърузалари

1. И.А. Каримовнинг 2007 йилда мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2008 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси. “Инсон манфаатларини таъминлаш – барча ислохот ва ўзгаришларимизнинг бош мақсадидир”.
2. И.А. Каримовнинг 2008 йилда мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2009 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси. “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва янгилашни изчил давом эттириш – давр талаби”.
3. И.А. Каримовнинг 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг

мажлисидаги маърузаси. “Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир”.

4. И.А. Каримовнинг 2010 йил 12 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” мавзусида қилган маърузаси.

4.4. Асосий адабиётлар

1. Человеческое развитие. Учебник. – Т.: УМЭД, ПРООН, 2008, 462.
2. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса: Учебное пособие / Под общей редакцией проф. В.П. Колесова (экономический факультет МГУ) и Т. Маккинли (ПРООН, Нью-Йорк). – М.: Права человека, 2008.
3. Human Development Reports. New York: Oxford University Press. UNDP, 1990-2010.
4. Глобальные доклады о развитии человека. UNDP, New York: Oxford University Press, 1994-2010.
5. Инсон тараққиёти ҳақидаги Миллий маъруза. Ўзбекистон, БМТТД. 1995-2008.

4.5. Қўшимча адабиётлар

1. Амартья Сен. Десятилетие человеческого развития// Журнал о человеческом развитии. Изд. 1, №. 1. – 2007.
2. Вульф Скотт. Человеческое развитие в зеркале статистики. Как читать цифры? Региональное бюро ПРООН по странам Европы и СНГ, 2006.
3. Доклад об осуществлении целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия, ООН, Нью-Йорк, 2010.
4. Мингйиллик тараққиёт мақсадлари инструментлари тўплами. – Т., ПРООН, 2009.
5. Отчет о Целях развития тысячелетия. – Нью-Йорк: Организация Объединенных Наций, 2006.
6. Отчет о Целях развития тысячелетия: Узбекистан, Офис ООН. – Т., 2006.
7. Повестка дня 21. Программа действий, 1992.
<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>
8. Социал иқтисодиёт. Ўқув қўлланма. - Ўзбекистон, 2006.
9. Статистический мониторинг достижения ЦРТ в Узбекистане. – Т., ПРООН, 2009.
10. Цели развития тысячелетия: Договор между народами об окончании человеческой бедности// Отчет о человеческом развитии 2003, ПРООН.

11. Экономическая статистика: Учебное пособие под ред. Ю.Н. Иванова. – М.: ИНФРА-М, 2002. С.86-89.
12. «Иктисодий ахборотнома» журнали.
13. «Вопросы экономики» журнали.
14. «Мировая экономика и международные отношения» журнали.
15. «Экономическое обозрение» журнали.
16. American Economic Review.
17. International Economic Review.
18. Journal of International Economics.
19. The economist.
20. Alkire S., Comim F. and Qizilbash M. (eds), *The Capability Approach: Concepts, Measures and Applications*, Cambridge University Press, 2008
21. Alkire, S. and S. Ibrahim ‘Agency and Empowerment’, *Oxford Development Studies*, 35(4): 379-403, 2007.
22. Alkire S. Human Development Research Paper 2010/01. Human Development: Denitions, Critiques, and Related Concepts.
23. Alkire, S. “Concepts and measures of agency” in Kaushik Basu and Ravi Kanbur (Eds.), *Arguments for a better world: Essays in honor of Amartya Sen*, Oxford University Press, Oxford. 2008
24. *Arguments for a better world: Essays in honor of Amartya Sen Vol.I: Ethics, Welfare, and Measurement*. Edited by Kaushik Basu and Ravi Kanbur. – New York : “Oxford University Press”, 2009.- 602p.
25. Barry B. Hughes, Mohammod T. Irfan, Haider Khan, Krishna B. Khumar, Dale S. Rothman, Jose R. Solorzano “Reducing Global Poverty: Patterns of potential Human progress” .- New Delhi: Oxford University Press, 2008. – 334p.
26. *Global Development Finance External Debt of Developing Countries* The World Bank 2010.
27. Griffin K, Knight J. *Human Development and the International Development Strategy for the 1990s*. -London: Macmillan, 1990 Human Development.
28. *ICT4D and the Human Development and Capabilities Approach: The Potentials of Information and Communication Technology*, Jean-Yves Hamel 2010.
29. Haq, Mahbub ul. *Reflections on Human Development*. – NY: Oxford University Press, 1995.
30. Lewis A. W. *Theory of Economic Growth*. – London, Allen and Unwin, 1995.
31. Fukuda-Parr, Sakiko and Shiva Kumar (eds), *Handbook of Human Development: Concepts, Measures and Policies*, Delhi: Oxford University Press, 2009

32. Marion Young “Basic Capabilities, Basic Learning Outcomes and Thresholds of Learning”. Journal of Human Development and Capabilities, Vol.10 No.2, 2009 p.279-299.
33. Sen A. ‘Development as capability expansion’: Readings in Human Development: Concepts, Measures and Policies for a Development Paradigm. Edited by Sakiko Fukuda-Parr, A.K.Shiva Kumar – New Delhi:Oxford University Press, 2003. – p.3-17
34. Sen A. Commodities and capabilities.-Oxford University Press, New Delhi, 1999- 89p.
35. Sen A. The Concept of Development// Handbook of Development Economics. – Chenery H. and Srinivasan T.N.// North Holland.V. I.
36. World Development Indicators. The World Bank, 2010.

4.6. Интернет сайтлари

1. <http://www.gov.uz> – Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг расмий сайти.
2. <http://www.press-service.uz> – Ўзбекистон Республикаси Президентининг матбуот хизматлари расмий сайти.
3. <http://www.mfer.uz> – Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги сайти.
4. <http://www.stat.uz> – Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика кўмитаси расмий сайти.
5. <http://www.cer.uz> – Иқтисодий тадқиқотлар маркази расмий сайти.
6. <http://www.review.uz> – «Экономическое обозрение» журналининг расмий сайти.
7. <http://www.statistics.uz> – «Узбекистан в цифрах», Ўзбекистон статистик ахборот маълумотларининг электрон базаси сайти.
8. <http://www.nber.org> – АҚШнинг Иқтисодий тадқиқотлар миллий бюроси сайти.
9. <http://www.worldbank.org> – Жаҳон банкининг расмий сайти. Дунё мамлакатларининг турли макроиқтисодий кўрсаткичлари ҳақидаги маълумотлар (саноат ишлаб чиқариши, савдо, даромадларнинг тақсимланиши, ЯИМ ва ЯММ ҳажмлари).
10. <http://www.undp.org> – БМТ Тараққиёт дастурининг сайти.
11. <http://www.undp.uz> – Ўзбекистонда БМТ Тараққиёт дастурининг сайти.
12. <http://www.humandehvelopment.uz> – Ўзбекистонда Инсон тараққиёти проектининг сайти.
13. <http://www.ifc.org> – Халқаро молиявий корпорацияларнинг сайти.
14. <http://www.ebrd.com> – Европа тикланиш ва тараққиёт банкининг сайти.
15. <http://www.unctad.org> – Ривожланиш ва савдо бўйича БМТнинг конференцияси сайти (ЮНКТАД).

16. <http://www.unido.org> – Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Саноатни ривожлантириш дастурининг сайти (ЮНИДО).
17. <http://www.ilo.org> – Халқаро меҳнат ташкилотининг расмий сайти.
18. <http://www.imf.org> – Халқаро валюта жамғармасининг расмий сайти.
19. <http://www.wto.int> – Халқаро савдо ташкилотининг расмий сайти.

ИНСОН ТАРАҚҚИЁТИ
фанининг
НАМУНАВИЙ ДАСТУРИ

Муҳаррир-Н.М.Усманова

Нашрга тайёрланган материалларнинг сифати, келтирилган фактлар, атоқли отлар ва бошқа маълумотларнинг аниқлиги, шунингдек, очиқ нашр этиш ман қилинган маълумотларни оммалаштиргани учун тавсияномалар муаллифлари жавобгардир.

ЖИДУ рухсатисиз қайта чоп этиш ман қилинади.

Формат 84x108 1/32. Ҳажми 2,25 б.т.

ЖИДУда чоп этилди.
100113, Тошкент ш., Мустақиллик шоҳ кўчаси, 54.